

การจัดการความรู้เพื่อสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร
THE KNOWLEDGE MANAGEMENT FOR INHERITANCE THAI CULTURAL
IN DHONBURI DISTRICT, BANGKOK

สมจินตนา จิรายุกุล¹, วินัยธร วิชัยดิษฐ์², สุติรัตน์ มัทธวรรตน์³
Somjintana Jirayukul¹, Winaithorn Wichaidit², Sutidarat Mattavarat³
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ.2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการความรู้และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านกระบวนการผลิตหัตถกรรมไทย การบริหารจัดการวัฒนธรรมดนตรีไทยและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยฝั่งธนบุรี เป็นการวิจัยและพัฒนา พบว่า 1. กระบวนการผลิตหัตถกรรมมีอัตลักษณ์ วิถีศิลปวัฒนธรรมความเป็นไทยของฝั่งธนบุรี จากผลิตภัณฑ์เยื่อไม้ไผ่ กระดาษ การบริหารจัดการเน้นสร้างสรรค์ผลงานตามภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมที่คงอยู่ มุ่งผลกำไรและความสำเร็จในเชิงธุรกิจไปพร้อมกับการมุ่งสร้างสรรค์ผลงานทางหัตถกรรมที่ทรงคุณค่าและเป็น การอนุรักษ์สืบสานงานหัตถกรรมไทยฝั่งธนบุรี 2. วัฒนธรรมดนตรีไทย วงดนตรีไทยบ้านพาทยโกศล ตั้งอยู่ฝั่งธนบุรี สืบทอดเป็นรุ่นที่ 8 การบริหารจัดการเน้นความเป็นศิลปตามวิถีศิลปิน มิได้มุ่งเพื่อสร้างผลกำไรแต่มุ่งสร้างสรรค์ผลงานทางการดนตรีและอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม 3. แหล่งท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมชุมชนกำแพงทองพัฒนา มีพิธีกรรมและพิธีการที่ร่วมสมัยในความเชื่อสุนทรียะทางศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น มีเครือข่ายการสืบสานและการเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับ กระบวนการบริหารจัดการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน การจัดการ การนำและการควบคุม มิได้มุ่งสร้างผลกำไรหรือการประสบความสำเร็จในเชิงธุรกิจแต่มุ่งสร้างสรรค์ และสืบสานให้ชุมชนเป็น

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำสาขาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
Assist. Prof. Dr., Teaching Profession of Educational Faculty, Dhonburi Rajabhat University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำสาขาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
Assist. Prof. Dr., Teaching Profession of Educational Faculty, Dhonburi Rajabhat University

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำสาขาวิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
Assist. Prof. Dr., Teaching Profession of Educational Faculty, Dhonburi Rajabhat University
Corresponding author; Email: somjintana.j@dru.ac.th)

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่คู่สังคมไทยสืบไป ผลการประเมินความเหมาะสมของสารสนเทศการจัดการความรู้สื่อวีดิทัศน์สิ่งพิมพ์ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$ S.D. = 0.47)

คำสำคัญ : 1. การจัดการองค์ความรู้ 2. การบริหารจัดการ 3. หัตถกรรมไทย 4. ดนตรีไทย 5. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ABSTRACT

This research aimed to manage and distribute knowledge based of the production process and management of Thai craft , the Thai classical music and the cultural tourism in Thonburi district for Inheritance Thai culture. This research was research program, made by research and development. The result showed that : 1. The operation of production process of Thai craft had production guideline, identity and way of Thai art and cultural in Thonburi District to paper mache product. According to the management of Thai craft culture conservation and Inheritance , the management process :Planning , Organizing, Leading and Controlling ,the outcome not only aim to make profit, but also to create valuable of Thai craft and to conserve the traditional . 2. Thai classical music culture sources Ban Partayakoson, it was found that located on Thonburi bank of The Chao Phraya River since then under the successor of the 8th generation; according to the management administration of the band mostly focused on art according to the artist did not aim to make profits, but to create musical work and to conserve the tradition of Thai classical music. 3. The cultural tourism : The Kamphaengthongphatthana community is an old community, they have historic sites, antiques and historical stories. beliefs about artistic aesthetics, local culture and the simple way of living consistent. The management process both 4 aspects: Planning, Organizing, Leading and Controlling. The management results are not intended to generate profits or experience business success but creative and continue to develop the community as a cultural tourism destination in Thailand. The results of the assessment of the appropriateness of information, knowledge management in the video format and media, the overall picture is at the highest level ($X = 4.62$, S.D. = 0.47)

Keywords: 1. knowledge Management 2. Management 3. Thai Craft 4. Thai classical Music 5. Cultural Tourism

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การสืบสานวัฒนธรรม เป็นการเรียนรู้ของคนในสังคมอย่างต่อเนื่องที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ด้วยการค้นหา การจัดการความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน เปลี่ยนเป็นความรู้ที่เผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน”(วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2550) เป็นความรู้ความสามารถที่ได้รับการส่งส่่ายทอดกันมา ตั้งแต่สมัยโบราณ มีการนำความรู้และประสบการณ์ของตนเองมาประยุกต์ใช้ ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านมีการจำแนกเป็นด้านต่าง ๆ อาทิเช่นด้านการทำมาหากิน การรักษาโรค การกินอยู่ ศิลปะหัตถกรรม ภาษาและวรรณกรรม ศาสนาขนบธรรมเนียมประเพณี และ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านที่จัดรวมกลุ่มส่วนใหญ่มักจะเป็นความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจึงเป็นการปฏิบัติให้ดูแล้วทำตาม เนื่องจากรุ่นลูกรุ่นหลานส่วนใหญ่ เปลี่ยนไปทำอาชีพอื่นที่มีรายได้มากกว่า จึงทำให้ความรู้บางส่วนสูญหายไปตามกาลเวลา (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2559)

วัฒนธรรมไทยในฝั่งธนบุรีที่มีความสำคัญควรสืบสาน อนุรักษ์ไว้เพื่อลูกหลาน ได้แก่ ด้านหัตถกรรม ดนตรีไทย และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยในฐานะบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่เป็น “คลังสมอง”ของท้องถิ่น จึงได้จัดทำชุดการวิจัยนี้ขึ้นเพื่อจัดการความรู้ วัฒนธรรมไทยของชุมชนฝั่งธนบุรี ซึ่งเป็นแหล่งวัฒนธรรมชุมชนที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา การจัดการความรู้กระบวนการผลิตและการบริหารจัดการ วัฒนธรรมไทย ทั้งด้านหัตถกรรม ด้านดนตรีไทย และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ ฝังลึกอยู่ในภูมิปัญญาท้องถิ่น (Tacit Knowledge) สู่ลูกหลาน เพื่อการศึกษาเรียนรู้ของชุมชนและผู้สนใจ เป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่ายิ่ง และผลจากการวิจัยนี้จะส่งผลดีและมีประโยชน์โดยตรงทั้งในระดับบุคคล ชุมชนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา รวมทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติได้นำไปใช้ศึกษาเรียนรู้ สืบสาน และต่อยอดต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อการจัดการความรู้ด้านกระบวนการผลิตหัตถกรรมไทยสืบสานวัฒนธรรมฝั่งธนบุรี กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนบ้านรักษ์ดิน

2.2 เพื่อการจัดการความรู้ด้านการบริหารจัดการ สืบสานวัฒนธรรมทางดนตรีไทยฝั่งธนบุรี กรณีศึกษาบ้านพาทยโกศล

2.3 เพื่อการจัดการความรู้ด้านการบริหารจัดการ สืบสานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมฝั่งธนบุรีกรณีศึกษาชุมชนกำแพงทองพัฒนา

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ได้ผลงานวิจัยที่ชุมชนมีส่วนร่วมและสามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมชุมชนที่ดำเนินการอยู่ได้อย่างแท้จริง

3.2 ได้ชุดความรู้ที่เป็นองค์ความรู้จากการจัดการความรู้ ที่สามารถบูรณาการสู่การเรียนการสอน และการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการได้

3.3 ได้แนวทางในการพัฒนานโยบายการดำเนินงานวัฒนธรรมชุมชนทั้งด้านหัตถกรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและด้านดนตรีไทยสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เพื่อสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร นี้ เป็นงานวิจัยชุดแผนงานโครงการวิจัย โดยคณะผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แบบแผนของการวิจัยเชิงแบบผสมวิธี (mix methods research) แบบแผนการบุกเบิก (exploratory design) (Creswell and Clark, 2007.) ร่วมกับการจัดการองค์ความรู้ (knowledge management) มีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาคำความรู้ (Identifying the Knowledge) ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความรู้ (Creating Knowledge) ขั้นตอนที่ 3 การจัดเก็บความรู้ (Storing Knowledge) และขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้ และ การนำความรู้ไปใช้ (Sharing Knowledge and Implementing knowledge) โดย ประชากรในการวิจัย ได้แก่ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและแหล่งข้อมูลสำคัญต่างๆ ทั้งข้อมูลปฐมภูมิผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชน 2) กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ผู้บริหารและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวม 6 คน ผู้บริหารวงดนตรีไทยบ้านพาทยโกศล เขตธนบุรี จำนวน 2 คน สมาชิกวงดนตรี 25 คน ผู้นำชุมชนกำแพงทองพัฒนา เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร 3 คน และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนกำแพงทองพัฒนามาอย่างต่อเนื่องมากกว่า 10 ปี จำนวน 20 คน ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลข้างต้น ได้มาจากการเลือกแบบลูกโซ่ (snowball sampling) ใช้แบบบันทึกข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Record Forms) ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Content Analysis) การจำแนกหรือการจัดกลุ่มข้อมูล การวิเคราะห์แบบอุปนัย และการสร้างข้อสรุปข้อมูลที่เป็นเอกสาร แล้วใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น แบบสอบถามปลายเปิด การสัมภาษณ์ การสังเกต จดบันทึก เพื่อสรุปแหล่งข้อมูลสำคัญในการถอดองค์ความรู้ และใช้การสรุปแบบอุปมาน (Inductive Method) (มาเรียม นิลพันธุ์, 2551)

5. ผลการวิจัย

5.1. ผลการวิจัยการจัดการความรู้ด้านกระบวนการผลิตหัตถกรรมไทยสืบสานวัฒนธรรม ผังธนบุรีกรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนบ้านรักษ์ดิน สรุปได้ดังนี้

ความเป็นมาของการผลิตหัตถกรรมไทย วิสาหกิจชุมชนบ้านรักษ์ดิน เริ่มจดทะเบียนก่อตั้ง ในปี 2553 โดยมีนางสาวภัทธมน เกิดสมพงษ์ เป็นประธานกลุ่ม ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 86 ซอยนางนอง 2 ถนนวุฒากาศ แขวงบางค้อ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร มีสมาชิกร่วมก่อตั้ง 7 คน ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนในเขตจอมทอง ปัจจุบันมีสมาชิกร่วมทำงานเพิ่มขึ้นในช่วงเวลาว่างเพื่อเป็นรายได้เสริมจำนวน 15-20 คน มีทั้งผู้สูงอายุและแม่บ้านมารับงานไปทำ ความคิดริเริ่มของการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนบ้านรักษ์ดินเกิดจากประธานกลุ่มไปอบรมแนวคิดแผนไทยของกระทรวงสาธารณสุขและได้มาจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแนวคิดแผนไทย ต่อมาได้พัฒนาเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านหัตถกรรมได้เพิ่มงานหัตถกรรมจากกระดาษ เยื่อไม้ การทำเปเป๋อมาเซ่ เป็นลายนูนต่ำ ที่เป็นองค์ความรู้ความสามารถของประธานกลุ่มและสมาชิกในเวลาต่อมา

กระบวนการผลิตหัตถกรรมไทยของวิสาหกิจชุมชนบ้านรักษ์ดินเพื่อสืบสานวัฒนธรรม ของวิสาหกิจชุมชนบ้านรักษ์ดิน (Production Process) ประกอบด้วย ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) วัตถุดิบและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม จะใช้วัสดุจากธรรมชาติเป็นส่วนประกอบ ได้แก่ กระดาษเหลือใช้ เพื่อมาแปลงเป็นเยื่อไม้ ดินเหนียว ใช้ในผลิตภัณฑ์งานปั้นจากดิน แป้นแม่พิมพ์ลายใบบัว ขนาด 12 นิ้ว กาวน้ำสำหรับผสมในเนื้องาน ผงทอง ผงทองแดง และฟู่กันสำหรับทา สีตามความต้องการ น้ำยาเคลือบเงา และอุปกรณ์ตกแต่งส่วนประกอบ เครื่องประดับ เช่น เงิน ทองแดง มุกแท้ ปีกแมลงทับ เป็นต้น การแปรรูปเปลี่ยนสภาพ (Transformation) กระบวนการผลิตแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ โดยนำเยื่อไม้ในส่วนนี้ทำจากกระดาษสา มีโมงานใบบัว เป็นแม่พิมพ์ขนาด 12 นิ้ว ต้องมีความชื้นของตัวน้ำ ใช้กาบเทลงไปในเนื้องาน ทาให้ทั่ว แล้วกดขึ้นงานให้เกิดร่องรอยของลายใบบัว ซึ่งลวดลายจะต้องยังอยู่คงเดิม แล้วรีดน้ำออกมา ขั้นตอนต่อไป หลังจากทำกระดาษแห้งแล้วคือการใช้ผงทอง ผงทองแดงและฟู่กัน เพื่อมาปิดลงบนชิ้นงาน โดยใช้กาวน้ำเคลือบเงา การออกแบบลวดลายของชิ้นงานหัตถกรรม ผลผลิต (Product) ได้จัดทำเป็นหลากหลายรูปแบบ ทั้งงานประดับตกแต่ง และงานเครื่องประดับ ซึ่งงานเครื่องประดับกำลังได้รับความนิยมจากกลุ่มลูกค้าที่มีความหลากหลายมากขึ้น จากการพัฒนาผลิตภัณฑ์และประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์โดยผ่านช่องทางต่าง ๆ การนำผลิตภัณฑ์ออกเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งสื่อออนไลน์ การนำผลงานไปโชว์ในงานแสดงสินค้าต่าง ๆ

การบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนบ้านรักษ์ดินในการผลิตเพื่อสืบสานวัฒนธรรมหัตถกรรมไทย ด้านการวางแผน(Planning) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมบ้านรักษ์ดิน มีทั้งการวางแผนระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว การวางแผนด้านกำลังคน และด้านการเงิน เพื่อพัฒนางาน

หัตถกรรมให้มีการขยายตลาดที่กว้างขวางมากขึ้น ด้านการจัดองค์กร (Organization)แบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ ออกเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายออกแบบ ฝ่ายผลิต ฝ่ายการเงินและ ฝ่ายบรรจุภัณฑ์ ฝ่ายออกแบบ ด้านการนำ (Leading) ประกอบด้วย มิติด้านการประสานงานและอำนวยความสะดวกในการประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ ในองค์กร (Coordinating and Directing) ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ การชักจูงหรือโน้มน้าวจิตใจและการกระตุ้น (motivating) มีการดูแลสั่งการ (Commanding) เป็นลักษณะของการร่วมมือร่วมใจอาสาเข้าร่วมงานหรือกิจกรรมของกลุ่ม การติดต่อสื่อสารและการบริหารความขัดแย้ง (Communication and Conflict Management) ส่วนใหญ่จะใช้การติดต่อผ่านทางไลน์สมาชิกสามารถทำงานได้โดยอิสระ และบริหารงานได้ด้วยตนเอง ด้านการควบคุม (Controlling) สมาชิกเชื่อถือในความรู้ความสามารถทางด้านหัตถกรรมที่มีต่อกัน ทั้งการพัฒนาคนและคุณภาพของสินค้าหัตถกรรมที่นำออกจำหน่าย มีการเปรียบเทียบ(Comparing)กับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมอื่น มีความเฉพาะ (Specifics)ความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ (Identity) ของงานหัตถกรรมประยุกต์และการออกแบบที่ร่วมสมัย ความเฉพาะเจาะจงของวัสดุเยื่อไม้โยกระดาษที่ไม่มีกลุ่มวิสาหกิจใดในประเทศที่มีลักษณะเหมือน

โดยสรุปพบว่าการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านรักษัติน มีการวางแผนทั้งระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว มีการจัดองค์กรที่แบ่งเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายออกแบบ ฝ่ายผลิต ฝ่ายการเงิน และฝ่ายบรรจุภัณฑ์ มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง และการออกแบบชิ้นงานที่เผยแพร่สืบสานวัฒนธรรมไทยผิงธนบุรี

5.2. ผลการจัดการความรู้ด้านการบริหารจัดการเพื่อสืบสานวัฒนธรรมทางดนตรีไทยผิงธนบุรี

ผลการศึกษาความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของแหล่งวัฒนธรรมดนตรีไทยกรณีศึกษาบ้านพาทยโกศล พบว่า บ้านพาทยโกศล ตั้งอยู่บริเวณ บ้านเลขที่ 78 ถนน.อรุณอมรินทร์ตัดใหม่ แขวงวัดกัลยาณ์เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งบุคคลสำคัญของวงดนตรีไทยบ้านพาทยโกศล ผู้ทำหน้าที่สืบทอดและสานต่อวัฒนธรรมทางดนตรีนั้นมีมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 2 จนถึงปัจจุบัน มีถึง 8 รุ่น ปัจจุบันบ้านพาทยโกศलयังคงได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบรมวงศานุวงศ์ ให้เข้าร่วมงานพระราชพิธีสำคัญของชาติ นับเป็นวงดนตรีไทยเอกชนวงเดียวที่ เป็นผู้แทนจากภาคเอกชนที่ไปร่วมงาน วงดนตรีไทยพาทยโกศล ได้เปลี่ยนชื่อวงไปตามยุคสมัยจากวงชาวบ้านที่รับงานบรรเลงดนตรีเป็นอาชีพหลักเลี้ยงตนเอง เปลี่ยนเป็นวงดนตรีไทยสังกัดวังสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต โดยใช้ชื่อวงว่า “วงวังบางขุนพรหม” และเปลี่ยนมาเป็นวงดนตรีไทยชาวบ้านในนาม “วงพาทยโกศล”

ผลการศึกษากระบวนการแนวการบริหารจัดการเพื่อสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีไทยผิงธนบุรี ตามกรอบแนวคิดกระบวนการบริหารจัดการPOLC (Bartol& Martin, 1991) พบว่าวงดนตรีบ้านพาทยโกศลมีกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้ 1. ด้านการวางแผน (Planning)

ด้านกำลังคน (man) มีการวางแผนเป็นลักษณะของการแบ่งปันช่วยเหลือกันระหว่างลูกศิษย์รุ่นต่างๆ กับทายาทผู้สืบทอดในการดูแลรักษาวงการเล่นดนตรีปรับจากอาชีพหลักในการเลี้ยงตนเองและครอบครัวเป็นอาชีพเสริม 2. ด้านการจัดองค์กร (Organizing) พบว่า การจัดการองค์กรมิได้มีสายการบังคับบัญชาใดที่มีความชัดเจนและซับซ้อนลักษณะจะเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างผู้บริหารกับลูกศิษย์ 3. ด้านการนำ (Leading) มีการประสานงานและอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกในองค์กร ร่วมมือร่วมใจกันระหว่างทายาทและลูกศิษย์และมีการชักจูงหรือโน้มน้าวจิตใจและการกระตุ้นโดยใช้ความรักและความเมตตาของครูดนตรีที่มีต่อศิษย์ในการดูแลที่เปรียบเสมือนครอบครัว หรืออาจเรียกว่า“ใช้ใจ”ในการทำงานร่วมกัน 4. ด้านการควบคุม (Controlling) เป็นการสอดส่องดูแลของครูดนตรีกับศิษย์ ศิษย์กับศิษย์ รุ่นพี่กับรุ่นน้อง ที่มีความเคารพและเชื่อถือในความรู้ความสามารถทางการดนตรี ทั้งในด้านการพัฒนาคน และด้านความพร้อมของเครื่องดนตรีที่ใช้ เป็นการเปรียบเทียบกับมาตรฐานทางการดนตรีเฉพาะของบ้านพาทย์โกสศ ซึ่งมีทางเพลงเฉพาะที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์และการแก้ไขพัฒนาตนเองให้มีความเชี่ยวชาญชำนาญการเล่นดนตรีไทยตามทางเพลงดนตรีไทยของบ้านพาทย์โกสศ

5.3 ผลการจัดการความรู้การบริหารจัดการเพื่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยวิถีชุมชน

การบริหารจัดการเพื่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยวิถีชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนกำแพงทองพัฒนา เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร สรุปได้ว่าชุมชนกำแพงทองพัฒนาเป็นชุมชนที่มี 1. อัตลักษณ์ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก เพราะมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการคือ ประการแรก ชุมชนมีที่ตั้งที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะตั้งอยู่ริมน้ำที่มีประวัติความเป็นมาในอดีตที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของวัตถุสิ่งของศาสนสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม หรือวรรณกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ประการที่ 2 การที่ประชากรในชุมชนเป็นบุคคลที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาโดยตลอด ทำให้มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแน่นแฟ้น ส่วนบุคคลจากภายนอกที่เข้ามาอยู่อาศัยในชุมชน ส่วนใหญ่มีค่านิยมคล้ายคลึงกันกับประชากรดั้งเดิม เน้นในเรื่องความเรียบง่าย อนุรักษ์ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความรักในศิลปะแขนงต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน และประการที่ 3 ชุมชนได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายของประเทศ ทำให้สามารถคงสภาพความเป็นมาแบบดั้งเดิมไว้ได้ 2. ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยวิถีชุมชน พบว่า การบริหารจัดการของชุมชนมีผู้นำ 3 คน 3 รูปแบบ กล่าวคือ ผู้นำคนที่ 1 ผู้นำชุมชนตามกฎหมาย มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในชุมชน ผู้นำคนที่ 2 เป็นผู้นำทางศาสนา มีลักษณะการนำอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อถือจากประชาชนในชุมชน ได้แก่ พระครูศรีปริญาติยารักษ์ ใช้การนำแบบใช้อำนาจเชิงเมตตา (Benevolent – Authoritative) ผู้นำคนที่ 3 เป็นผู้นำทางสังคม เกิดขึ้นจากสถานการณ์ทางสังคมที่

ทำให้ได้รับความเชื่อถือและศรัทธาจากผู้คนโดยรอบ ผู้ริเริ่มสร้างบ้านศิลปิน ผู้นำทั้ง 3 คน มิได้มีการแบ่งงานหรือกำหนดภารกิจร่วมกันว่าใครจะทำอะไร และนำอย่างไร ต่างคนต่างทำหน้าที่ในการนำของตนเอง แต่เมื่อต้องประสานความร่วมมือกันในการนำองค์การในเรื่องสำคัญ ทำให้เกิดการพัฒนากองทัพเพื่อชิงวัฒนธรรมโดยวิถีชุมชนอย่างยั่งยืน

5.4. ผลการพัฒนานวัตกรรมจัดการองค์ความรู้ งานวิจัยนี้ได้จัดทำสื่อนวัตกรรมในรูปแบบวีดิทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ จำนวน 3 ชุด ดังนี้ ผลการประเมินความเหมาะสมของสารสนเทศการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบวีดิทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$ S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านสามารถนำไปใช้เป็นแหล่งอ้างอิงหรือนำไปปฏิบัติได้ ($\bar{X} = 4.84$ S.D. = 0.42) รองลงมาคือ ด้านให้ความรู้ใหม่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและวงวิชาการ

6. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นชุดแผนงานวิจัยที่ดำเนินการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา ประยุกต์ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน ผลการวิจัย พบว่า

1. ความเป็นมาวิถีการดำเนินกิจการและกระบวนการผลิตหัตถกรรมไทยสืบสานวัฒนธรรม ผังธนบุรีของวิสาหกิจชุมชนบ้านรักษ์ดิน มีแนวทางการผลิตหัตถกรรม โดยใช้เยื่อไม้ไผ่กระดาษ การรักษาสีแวดล้อม การออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมประยุกต์ที่มีอัตลักษณ์ มีวิถีศิลปวัฒนธรรมความเป็นไทยของผังธนบุรี จากโบสถ์และวัดในชุมชน มีกระบวนการผลิตผลงานหัตถกรรมจากเยื่อไม้ไผ่กระดาษ ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย แนวทางการบริหารจัดการเน้น การสร้างสรรค์ผลงานตามองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมที่มีอยู่ โดยมีกระบวนการบริหารจัดการ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน การจัดการองค์การ การนำ และการควบคุม ผลจากการบริหารจัดการนั้นมุ่งเพื่อสร้างผลกำไร การประสบความสำเร็จในเชิงธุรกิจไปพร้อมกับการมุ่งสร้างสรรค์ผลงานทางหัตถกรรมที่ทรงคุณค่าและเป็นการอนุรักษ์สืบสานงานหัตถกรรมไทยผังธนบุรี

2. ความเป็นมา สภาพปัจจุบันและการบริหารจัดการดนตรีไทยของวงดนตรีไทยบ้านพาทย์โกสธ เริ่มต้นจากการเป็นวงดนตรีไทยชาวบ้านหลังวัดกัลยาณมิตร วงดนตรีไทยวังบางขุนพรหม และในปัจจุบันเป็นวงดนตรีไทยชาวบ้านในนาม “วงพาทย์โกสธ” ที่ตั้งอยู่ผังธนบุรีโดยมีทายาทสืบทอดเป็นรุ่นที่ 8 แนวการบริหารจัดการเน้นความเป็นศิลปตามวิถีศิลปินซึ่งการดำเนินการของวงเป็นไปตามกระบวนการบริหารจัดการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการจัดการองค์การ ด้านการนำ และด้านการควบคุม ผลจากการบริหารจัดการมิได้มุ่งเพื่อสร้างผลกำไรแต่มุ่งสร้างสรรค์ผลงานทางการดนตรีและเป็นการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมไทย

3. การศึกษาความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนกำแพงทองพัฒนา เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา(สายเดิม) ซึ่งต่อมากลายเป็นคลองบางหลวงในปัจจุบัน ชุมชนแห่งนี้มีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ส่งผลให้ชุมชนมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ และเรื่องราวอิงประวัติศาสตร์ ที่เป็นสมบัติอันมีค่า แนวการบริหารจัดการในการสืบสานและอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนกำแพงทองพัฒนา สอดคล้องกับกระบวนการบริหารจัดการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน การจัดองค์การ ด้านการนำ และด้านการควบคุม ผลจากการบริหารจัดการนั้นมีได้มุ่งเพื่อสร้างผลกำไรหรือการประสบความสำเร็จในเชิงธุรกิจแต่มุ่งสร้างสรรค์ และสืบสานให้ชุมชนกำแพงทองพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่คู่สังคมไทยสืบไป

4. ผลจากการตรวจสอบประสิทธิภาพของสื่อวีดิทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ ความเหมาะสมของสารสนเทศการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบ วีดิทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$ S.D. = 0.47)

7. อภิปรายผลการวิจัย

การจัดการความรู้ด้านหัตถกรรมไทยกรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนบ้านรักษ์ดินสอดคล้องกับ (กนกพร นิมพลี, 2555) รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ซึ่งพบว่าเงื่อนไขสำคัญที่ประสบความสำเร็จ มี 4 เงื่อนไข ได้แก่ 1. ความรู้ด้านการจัดการความรู้ 2. วัฒนธรรมองค์การ 3. ภาวะผู้นำและ 4. โครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้ง “การพึ่งตนเอง” ซึ่งจากองค์ประกอบดังกล่าวสอดคล้องกับกลุ่มหัตถกรรมบ้านรักษ์ดินที่มีใจรักในด้านหัตถกรรม มีผู้นำที่เข้มแข็งนำไปสู่การสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมด้านหัตถกรรมฝั่งธนบุรีให้คงอยู่ ด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมดนตรีไทยสอดคล้องกับ (วิสุทธ์ ไพเราะ, 2551) การบริหารจัดการดนตรีไทยร่วมสมัยพบว่า 1. มีการเตรียมแผนงานอย่างเป็นระบบ 2. หัวหน้าวงมีการจัดทำโครงสร้างการบริหารจัดการ 3. การจัดคนเข้าทำงานตามประสบการณ์ทำงานและการสรรหานักดนตรี 4. อำนาจการสั่งการอยู่ที่หัวหน้าวงเพียงคนเดียว 5. มีการติดต่อประสานงานทั้งภายในและภายนอก จากผลการวิจัยการบริหารจัดการวงดนตรีไทยบ้านพาทยโกศล เมืองค์ประกอบที่สอดคล้องกับการบริหารจัดการดนตรีไทยร่วมสมัยดังกล่าว ส่วนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามวิถีชุมชนและการบริหารจัดการพบว่า สอดคล้องกับ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548) ที่อธิบายถึงองค์ประกอบของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย 1. ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น 2. โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่างๆ 3. งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง รวมทั้งซากปรักหักพัง 4. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด และรูปปั้น 5. ศาสนา รวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา 6. ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ 7. วิถีชีวิต

เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ขนบธรรมเนียมการรับประทานอาหาร 8) ประเพณี วัฒนธรรม
พื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่างๆ จากองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นพบว่า ชุมชนกำแพงทอง
พัฒนามีองค์ประกอบเหล่านั้นครบทุกองค์ประกอบในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ควรสืบ
สานและอนุรักษ์ไว้สืบไป

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 ภาครัฐหรือส่วนงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนการผลิตช่างฝีมือหัตถกรรม
ให้เพียงพอ และส่งเสริมการขายตลาดทั้งในและต่างประเทศ

8.1.2 สถานศึกษาควรปลูกฝังความรักในวัฒนธรรมทางดนตรีไทย การจัดเป็นแหล่ง
เรียนรู้ของเยาวชนในชุมชนหรือผู้ที่สนใจ และหน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนความรู้ในการ
บริหารจัดการ การสร้างสรรค์และเผยแพร่ผลงาน ดนตรีไทยให้เป็นที่รู้จักและคงอยู่ในวิถีความเป็น
ชาติไทย

8.1.3 การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จัดทำแผนที่
และคู่มือแหล่งเรียนรู้หรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนผังธนบุรี เป็นการรักษาพื้นที่มรดกทาง
วัฒนธรรมของผังธนบุรีสืบต่อไป

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ควรมีการส่งเสริมให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านรักษ์ดินเป็นแหล่งเรียนรู้ด้าน
หัตถกรรมเยื่อไม้โยกระดาษของผังธนบุรี และควรหาอุปกรณ์ที่ใช้ในกระบวนการผลิตที่ทันสมัย เพื่อ
สามารถขยายกำลังการผลิตได้มากขึ้น

8.2.2 ควรประชาสัมพันธ์ผลงานของวงดนตรีไทยผังธนบุรี ออกสู่ภายนอกให้มากขึ้น
โดยการใช้สื่อเทคโนโลยี สื่อโซเชียล รวมทั้งการออกรายการทีวีในรายการต่างๆเพื่อให้เป็นที่รู้จักอย่าง
กว้างขวาง

8.2.3 การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีโปรแกรมพิเศษเพื่อกลุ่มท่องเที่ยว
ต่างๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งจัดทำสื่อวีดิทัศน์เผยแพร่เป็นภาษาอื่นๆ เพื่อให้
นักท่องเที่ยวต่างชาติได้ชมอย่างกว้างขวางต่อไป

8.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

8.3.1 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเฉพาะหัตถกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านรักษ์
ดิน ผังธนบุรี ดังนั้นควรมีการศึกษาในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆในวงกว้าง และศึกษากลุ่มหัตถกรรม
ประเภทอื่น ๆเพิ่มขึ้นด้วย

8.3.2 ควรมีการศึกษาแหล่งวัฒนธรรมทางดนตรีในแหล่งอื่น ๆ เพื่อเป็นการศึกษาถึงแนวทางในการดำรงอยู่ของแหล่งวัฒนธรรมทางดนตรีไทยที่นำไปสู่การกำหนดนโยบายสำคัญของหน่วยงานภาครัฐ

8.3.3 ควรมีการศึกษาถึงวัฒนธรรมในแขนงอื่นของชาติไทยที่มีอย่างหลากหลาย เช่น นาฏศิลป์ไทย การแสดงพื้นบ้านของแต่ละภูมิภาค เพื่อเป็นการศึกษารวบรวมความรู้ในด้านต่าง ๆ และนำไปสู่การอนุรักษ์ต่อไป

9. บรรณานุกรม

- กนกพร นิมพลี. (2555). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษา วิชาหูกชุมชน จังหวัดนครราชสีมา (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ค.ศ. 2003 (พ.ศ. 2559). (2559, 1 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 133 ตอนที่ 19 ก, หน้า 1-114.
- มาเรียม นิลพันธุ์. (2551). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์นครปฐม.
- วิสุทธ์ ไพเราะ. (2551). การบริหารจัดการดนตรีไทยร่วมสมัย กรณีศึกษาวงโจงกระเบน. สืบค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2562, จาก http://www.tcithaijo.org/index.php/cultural_approach/article/view/19766
- สารานุกรมเสรี. (2550). คลังปัญญาไทย. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2562, จากวิกิพีเดีย <https://th.wikipedia.org/wiki/คลังปัญญาไทย>
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2017). *Designing and conducting mixed methods research*. Sage publications.

10. คำขอบคุณ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ประกอบการวิชาหูกชุมชน ผู้บริหารและสมาชิกวงดนตรีไทย ผู้นำและประชาชนในชุมชนในพื้นที่วิจัย ที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ผู้ให้การทุนการวิจัย ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงต่อ สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ที่ให้โอกาสผู้วิจัยได้มีโอกาสนำเสนอบทความวิจัยในครั้งนี้